

I

Mnichov

I

△ [1863]

Dvě naze vypadající věže kostela Paninského, nahoře se zakončující v obrovské dvě hrušky, a vůkol několik lecjakých domů a domků, — tak jeví se Mnichov příchozímu. A z prvního toho dojmu věru že málo ztratí. Šípem plynoucí Isara rozvětňuje se, někdy ovšem uměle, v příliš mnohá a slabá ramena, než aby město pohledem na velkou řeku získalo. Šíře kolem města rozkládá se nepěkná, neúrodná planina; teprv v nejzazších mlhách blýskají se sněhy Alp.

Nemohu za to, že mně Mnichov připadal jen co město malé. Vyjímaje jedinou třídu, vedoucí od krásného Bürckleinem vystaveného nádraží k předměstí Au, jsou ostatní části města tichy, některé až mrtvy. Krámy jsou co do elegantnosti daleko za pražskými, domy většinou nepěkné, ulice nepravidelné, ouzké, špatně dlážděné nebo zcela bez dláždění. Krásny jsou jen dvě třídy, Ludvíkova a Maxmiliánova; tato však ještě není hotova, onano pak vzdor své velkoleposti až k zívání mrtva. Zde sídlí rakouské vyslanectvo, v jehož domě jsem seznal — an „vstup do kanceláře není nikomu dovolen“ — jen pana domovníka a ještě nějakého podobného pána. Francouzské vyslanectvo je ve svěžejší třídě Briennské a jsou v něm lidé velmi zdvořilí a úslužní, k nimž se smí vejít až do samé kanceláře.

Abychom se ale k ulicím vrátili, myslím, že by mohli Mnichované směle prodat některou ze svých vítězných bran, nebo Propyleje nebo takhle kus Nové pinakotéky a koupit sobě za to trochu dláždění, lepší kanály a lepší vodu k pití. Ani by člověk neočekával, že zde ve třídě, kde mnoho paláců, nalezne pouhou silnici, vedle níž příkopy, aby

krásné to lepkavé bláto přece někam stékati mohlo, ač chce-li! Na všech mnichovských fotografiích pozoroval jsem poblácené boty, kterážto uniformnost vypadá skoro jako národní šat.

Budovy jsou prý hieroglyfy, pamětní spisy, jež sobě historie kamennou mluvou sama píše. Nu, řecké ty stavby v Mnichově* připadají mně jako ozdobně vyvedené řecké písmo kolem školácké německé kurentky. Kaligrafem byl král Ludvík. Měl nejlepší vůli a pravý estetický takt; dokázal také zázraky a snesl sem řídké bohatství klenotů — kdož ale může za tu kurentku! Chtěli míti z Mnichova Florenc, scházely jim k tomu ale některé maličkosti, na příklad Florenc ve svých částech neuměleckých, florentinská historie, florentinské nebe a florentinský lid. Ludvík dokázal divy, a přece má všechno ráz dělanosti. Chudší a menší města bavorská, jako Řezno, jsou v znenáhlém svém historickém nárůstu krásnější.

Mnichovské nebe má ještě kudrnatější nápady než kreslič Humoristických listů. V zimě sype se sníh, aby se po eskamotérsku v okamžiku v nejpůvodnější bláto obrátil, a v létě svítívá slunce jen proto, aby lidé deštníky doma nechali a ono je po z kropení samo sušit mohlo. Poměry klimatické jsou nejrůznější, ano povídalo se mně, že v zimě se i dech scirocca lehce cítí.

Krajináři sobě libují zvláštní tvary oblak, ranního a večerního purpuru. „Zakončení Maximiliánovy třídy Maximiliánem se mně nelíbí,“ pravil jsem ke komusi, „něco odevřenějšího hodilo by se lépe.“ — „Mně se také dlouho nelíbilo,“ odpověděl, „pokud jsem je neviděl v červánkách.“

V lidech, zvláště ženštinách, libují sobě umělci již méně.

* Nepřehledné množství výtečných uměleckých plodů v Glyptotéce, obou Pinakotékách, u Schwanthalera atd. atd. musím ponechat příhodnému popisu po návratu svém. Podobně i Řezno, a především Walhallu, kde hned první „Viktorie“ Rauchova, pravý div umění, vybízí k poznámkám nejrozmanitějším. Na cestě čas nestačí než ku poznámkám zběžným.

Zdravých, silných mužů je dost a dost, a o Herkuly k modelům žádná nouze; tím hůř ale s Venušemi. Děvčata mají takto obličej skorem vesměs příjemné, prsa ale jsou splasklá, nohy velké, lýtka žádná, a na blátivých ulicích bylo by přece tolik příležitosti k chlubení se! Jedinou jsem viděl ženskou skutečně krásnou. Jako plavovlasá valkýra nesla se důstojně a pyšně. Oko její bylo snivé, vlas měkký, tvář hebká, vzrůst vysoký, štíhlý, a přece silný, — pravá to dcera Hermannova. Prodává ovoce.

Šatit se vkusně neumějí zde ženštiny ani vznešené ani nevznešené. Na venkovankách hustě do Mnichova přicházejících nerozeznáš pro kroj ani vzrůstu. Na hlavách mají pokrývky nejrozmanitější, šátky uvázané jako motýly, nízké kloboučky na způsob tyrolských, vysoké čepice s kožešinou na způsob granátnických a konečně jen čepečky ku přikrytí copu, Riegelhauben, stříbrné nebo zlaté, které mají formu mužských, ve dva cípy vybíhajících vousů. Národní kroj udržuje se pevně až do samého Mnichova. Na mužských hlavách zpozoroval jsem mnoho kulatých klobouků nízkých s ouzkou střechou, právě takové, na jaké jsme v Praze širostřechý slovanský klobouk zpotvořili. Na krátkých kazajkách nosí místo knoflíků tolik rakouských stříbrných dvacetníků, že se mně co dobrému rakouskému poddanému až žaludek zdvihal. Zde teprve člověk vidí, oč jsme my v Rakousku vzdělanější; nás ani nenapadne, abychom se tak chlubili.

Byl bych jim tu neslušnost rozložil, kdyby nebyli Bavoři tak strašní hrubiáni. Rozložit se jim nemůže pranic, protože člověka hned vyhodí. Hrubiánství se jmenuje v bavorském dialektu „Gemütlichkeit“. Zde je každý gemütlich, ten, který z vás na ulici duši vyrazí, ten, u kterého něco kupujete, i ten, který vás obsluhuje. Sklepnice, která mně na zlatník nazpět dávala, měla mezitím s vedle mne sedícím hostem, který se svým známým mluvil, následující rozhovor: „Cožpak nemůžete držet hubu, když počítám? Já se nenechám vašimi hloupými řečmi plést!“ Poroučel jsem se jí co nejponíženeji, opovážil se jí dát šesták spropitného,

a hned byla ungemütlich; rozevřela široká ústa k úsměvu a řekla mně: „Kummen's boald wieder!“ Host tam ale bručel něco, co vypadalo jako: „Wegen so an lumpigen Ausländer! S'ischt so a Pollakke!“

Ostatně je ten lid dobrosrdečný, poctivý a důvěřivý. V kavárnách na příklad, v méně i více elegantních, neviděl jsem nikdy, aby byl host sklepnici k placení přivolával, když nestála právě vedle něho. Položil svou částku na šálek a odešel; sklepnice sobě ho ani nevšimla a sebrala peníze po příležitosti. V mnichovských kavárnách je veskrz obsluha ženská a káva se nalívá způsobem francouzským z velkých konvic teprv na stole.

Ano co do kroje musím ještě podotknout zvláštnost. Cylindr nosí zde co zvláště vyznačující šat jen kominíci. Ty černé, umouněné postavy vyjímají se velmi dobře s žebříky na ramenou a hedbávným komínem na hlavě.

Vojáci nosí vesměs šat z modrého sukna. Nezpozoroval jsem však na jejich méně vkusném šatu žádné větší praktičnosti než u nás. Lid je vesměs mlád; sotvaže se vycvičí, pustí se na dovolenou. Tělocvik je vojsku předmětem důležitým.

Vkusnější jest jen tělesní stráž, sestává větším dílem však ze šedivých, starých lidí. Policejní službu koná četnictvo, které sobě na ulici velmi bedlivě každého prohlíží a podezřelých hned po výkazech se táže. „Špicl“ se zde jmenuje jen rovný rohlík, ať je již slaný nebo neslaný.

2

U venkovana i u měšťáka bavorského jeví se zámožnost. Prvější, i když má neúrodnou půdu, dovede z ní stálou pílí a užitím nejrozmanitějších prostředků vyloudit přece mnoho. Vesnice jsou zde velmi řídké a po dráze jedoucí spatří teprve tenkrát jednu, když by byl v Čechách již šestou viděl. Obchod není v Mnichově valný, dráhy vydělávají hlavně zbožím převozním. Přicházejícími cizinci získají

ale Mnichované velmi. A co přivydělávají, dovedou se zděděným spojit a udržet.

Mnichovan je v potřebách svých skrovný, jen v pití piva ne. Pivo je nejhlavnějším předmětem jeho rozmluvy, pivo a hospodský život nahrazují život rodinný. Menších společností, takého života společenského, který oboje pohlaví baví v kruzích méně četných, není; jakž mohou ženy a dcery samy přijímat hostů, když otec se syny je v hospodě! Mnichovan je zajisté konservativní, až hrůza konservativní, čemuž již historická špína „dvorního pivovaru“ nadsvědčuje; když se ale pivo stane jen o krejcar dražší, tu se rozlítí jeho krev takým sociálním zlořádem, z dobrého poddaného stane se strašný sansculot, a byly již případy, že i děla musila se navézt, aby lidi odstranila z ulic — do hospod.

Dvorní pivovar poskytuje prý příležitost k studování bavorského národního života; to by ale národní život ten nesestával z ničeho jiného než z mnoha špíny a mnoha žízně. Myslete sobě nejšpinavější pražský nákladnický dům ještě jednou tak špinavý, a máte pak mlhavý pojem o „dvorní“ špíně; myslete sobě nejžíznivějšího Pražana ještě pětkrát tak žíznivého, a máte pak embryo „dvorního“ pijáka.

O prázdný džbánek je boj jako o mrtvolu Patroklovu. Šťastný vítěz mrtvolu sám u kašny pečlivě umyje a vypláchne, zaplatí oboly, poprosiv poníženě za přívoz k sudu, a pamatuje sobě dobře číslo třeba do tisíce jdoucích, aby o svou novým životem naplněnou kořist nepřišel vzdor předchozímu zaplacení. Na umouněných lavicích nebývá místa, zato se to stojí pak v hojném blátě tím měkčeji. Lidi jsem zde viděl nejrozmanitějších tříd, prosté i vznešené. Povídá se, že zde onde i některý ministr tam zavítá. Nu, národní život je ovšem národní život a při špíně platí opět staré „anti gustibus“, které již při tak mnohém platilo.

A o čem mluví ti lidé při pivě? Větším dílem o ničem, a kolem toho nicu jsou opět jiné nicy co arabesky, „grau in grau“. Na vzdělancích je ale vidět, jak jim prospělo, že se nemusili dříve učit němčině, než se učili jinému.

Šlechta zdejší nevyniká ničím zvláštním.

Časopisy se průměrně méně čtou než u nás, ač v hostincích hojně se odbírají. Vládním listem je Bayerische Zeitung, s úpravou a s přílohou vědeckou jako naše Wiener Zeitung, s obsahem však mnohem objektivnějším.

Dále Münchner Bote, Landbote, ultaramontánní Volksbote a Bayerischer Kourier. Velkoněmci mají Isarzeitung, nacionálové Neueste Nachrichten. Mezi oběma je někdy principiální půtka o všechno. Když zde byla Janouškova, největší tato německá umělkyně, jižto někteří Pražané znají ještě, když neuměla německy, chválil ji jeden pořád a druhý haněl pořád, vše to jen kvůli velké myšlence sjednocenosti německé. Neueste Nachrichten roznášejí a prodávají se po hostincích; za krejcar je těch potištěných osmerek plná hrst, tři stránky přinášejí špatně sestavené politické zprávy a asi arch je inzertů. Zde se inzeruje všechno, že „se hledá kluk k stavění kuželek“, i „že se nabízí poctivá ženská k procházkám do zastavárny“. Münchner Vergnügungsanzeiger je list pouze inzertní, Süddeutsche Zeitung přestěhovala se myslím že do Frankfurtu. Z humoristických listů znáte již Münchner Punsch dobře, taktéž Fliegende; nechtějte ale také seznat Die Stadtfraubas, leda byste neměli ještě na Hans Jörglu dost.

Konservativnost, u venkovana v kroji, u měšťáka v smýšlení se jevící, je úzce spojena s hlubokým citem náboženským. Kdo chce studovat církevní slohy v době krátké, bez cestování dlouhého, najde v Bavorsku vše soustředěno v malém okresu, v Mnichově. Jsou tu překrásné budovy v nejprísnějším slohu byzantském, gotickém, renesančním, středověce německém, jakož i nejpodivnější smíšeniny všech dohromady. A ve všech nalezl jsem sílu zbožných a velké pokladnice s nadpisem „Peterspfennige“ nezůstaly prázdný.

Jak dalece snášejí se jednotlivé německé kmeny pod wittelbašským žezlem spojené, těžko přísně určit; Šváb alespoň zná dopodrobna meze a potoky, za kterými již vlastní Bavor sídlí. A obyvatel Falcka, když mu syna odvedou, praví, že šel „zu die Bayern“, což ovšem nesvědčí o příliš vřelém

pocitu pospolném. V jednom jsou však sjednoceni a jakoby sliti, ve společné, náruživé, někdy až sprosté nenávisti proti všemu, co je severoněmeckého, hlavně ale pruského. U nás není sice pražádného strachu před mocnou, velkou, svatou říší německou, ale i toto pranic je ještě příliš mnoho. Nesjednotí-li Německo nějaký Neněmec, nebude sjednoceno nikdy; nenávist je příliš velká, a byl jsem sám svědkem nejprudších hádek, jakých u nás ani mezi Čechy a Němci nebývá. Třeba by každý uličník v Německu znal frázi „Das ganze Deutschland muß es sein“, zůstane to přece jen frází pouhou, a neštěstím Němců jest, že mají příliš mnoho pěkných frází a že je berou již za čin. Nadšeně zvolá Němec: „Das ganze Deutschland muß es sein!“ a svěsí pak hlavu a doloží: „Uns fehlt ein Mann!“

Sympatii vřelou má Bavor jen k Rakušanu, ovšem k německému, nás nezná. Nejvyšší ideál jeho je podívat se jednou do Vídně. Dříve byl zde také, někdy ovšem na komando, silný filhelénismus a řekomily se tu jen hemžilo. V Arkádách je boj Řekův proti Turkům oslaven fresky Hessovými, Propyleje stály nesmírné peníze k oslavě Řeků. Uvnitř Propylejí skví se zlatým písmem jména těch hrdin řeckých, kteří nyní krále Ota vyhnali. Starý král Ludvík, jehož dílem Propyleje jsou, řekl prý: „Zavru vždy oči, když jimi jedu.“

Kdyby někdo neznal bavorských dějin a přišel do Mnichova, ulekne se, v jakém hrdinném městě se nalézá. Bohyň vítězství je zde jako u nás hokynářek a mocných lvů jako u nás pinčlů. O oslavu svých dějin starají se dost, každý okamžik setkáš se se sochou nějakého hrdiny, z nichž ovšem ani jediný nebyl Žižkou. Komu by právě na tom záleželo, může přijít do Mnichova a pomodlit se u Panenky Marie na náměstí vděčně za to, že jsme my Češi byli na Bílé hoře poraženi. Kurfirst Maxmilián I. postavil zde sochu roku 1638 — divné to hříčky osudu, zde se modlí katolík za to, čemu my co největšímu svému neštěstí lajeme. V Arkádách našel jsem dvě historické fresky: „Prchající Čechové přes bořící se most u Mühlendorfu“ (roku 1258)

a „Albrecht III., vévoda bavorský, odmítá českou korunu“ (roku 1440). V Arkádách je ještě mnohé pole prázdné a dosti místa. Velmi pěkným obrazem by na příklad bylo, jak Otakar nepřijímá německou korunu *císařskou*, chtě býti mocným králem českým, a ne slabým císařem německým. Dobře by se také vyjímalo, jak utíká křížácké vojsko celé svaté německé říše před hrstkou českých sedláků husitů. Létopočet bychom Bavorům připsali, kdyby jej byli již zapomněli. Bylo to tenkrát, když nás nebylo ani tři miliony, teď je nás šest milionů.

3

Naproti cizině je nejdůležitější stránkou mnichovského života umění. Praví se, že spotřeba vyvolává produkci, a osvědčilo se to zde i v umění; král Ludvík podporoval, odkupoval, objednával, umělci povstávali, tužili se, dospěli k dokonalosti. Rauch, Schwanthaler, Cornelius, Klenz, Wagner atd. obohatili Mnichov zakrátko jměním velikým. Pravda je sice, že Němci rozumějí velmi dobře řemeslu vynést každou maličkost až nad oblaka, že člověk stále čte: „ausgezeichnet, überraschend, vollendet“, a když přistoupí blíže, že spatřuje věc zcela obyčejnou, jinde již desetkrát viděnou; — opravdu pěkného je zde ale skutečně dost, menší města musila přispět většinou toho, co měla, aby Stará pinakotéka podala co možná úplný obraz staro- a středoněmeckých škol. Munificence králova doplnila ostatní, vystavěla a naplnila pinakotéku Novou, Glyptotéku, Propyleje atd. V Nové pinakotéce našel jsem také našeho Leopolda Stefana jedním obrazem zastoupeného; taktéž Haushofera.

Výtvarné umění přerostlo tak daleko zde umění ostatní, že není ani porovnání. Od personálu dvorního divadla (pohostinsku hrála právě Bulyovská) viděl jsem Scribův *Boj ženských*, — nu, podobně se u nás také hraje, aniž bychom řekli: „Dnes se hrálo zcela uspokojivě.“ Nepřirozenosti dává se půda široká a text musí namáhavě sám praco-

vat. Mnichovské obecenstvo má také v tom něco společného s vídeňským, že se nejjednoduššímu vtipu mocně zasmát dovede.

Opera se snažně pěstuje, vojenská hudba není špatná, vše to ale málo vniká v lid a málo působí na jeho hudební cit. V opak sochy Memnonovy rozezvučí se Mnichovan leda tenkrát, když ho „slunce již nelíbá“, avšak i to jen zřídka. Píseň jeho je pak velmi jednotvárná, kdežto u nás perlí se písňe v denním světle jako tisícerymi barvami zahrávající kapky živoucího vodopádu.

Lipperltheater a předměstské divadlo v Au jsou vlastně nejprůhodnější jeviště pro Mnichovany středních a nižších tříd, opět v opak Prahy, kde české obecenstvo rázného Shakespeara a opatrného Sardou vždy raději na jevišti vidí než sprostou frašku.

Byl právě jarní *Dult*, když jsem navštívil Au. Dult, velký třídenní trh, odbývá se v Mnichově dvakrát do roka, zjara a na podzim. Pro Mnichovana, a ještě více pro vůkolního venkovana, je Dult dobou důležitou; „Dultherren“, obchodníci to k Dultu přijíždějící, jsou předmětem mnohých inzertů. Do Au mě vábil hlavně chrám Mariahilf, v stavitelském ohledu nejvýtečnější náboženská budova mnichovská, v slohu veskrz gotickém, opatřená překrásnými malbami sklenými. Kolem chrámu rozkládaly se tisícere budky a stany Dultu, panorámy, dobročinná loterie „Glückshafen“, nepřehledné řady krámů vetešnických, z jejichž předmětů by byl měl náš Quido Mánes opravdu radost. Na auském divadle byly velké plakáty, pan Kratky-Baschik, eskamotér a hudební virtuos, sliboval k Dultu zvláštní zábavu. Vzdor „Baschiku“ znělo mně jméno Krátký přece trochu česky, ano měl jsem skoro tušení, že to bude nějaký pražský vlastenec à la Klíšník. „Za dva šestáky stojí český vlastenec přec,“ pomyslil jsem sobě a vešel jsem.

Napřed dávali nějakou frašku jednoaktovou, obsahem svým Macháčkovy Ženichy připomínající. Při té jsem měl zvláštní podívanou tu, že jsem po drahných letech viděl na jevišti zase jednou uniformu rakouského důstojníka, v níž

zde první milovník vězel. Snadže v Bavorsku je uniforma bavorská hercům zapovězena jako u nás rakouská. Herci nestáli za povšimnutí, zato ale pan Krátký odbýval eskamotérské své kousky tak zručně jako kterýkoliv jiný umělec toho druhu. Před počátkem žádal za odpuštění, že „neumí tak německy, jak jeho umění při přednášce vyžaduje“. Jeho akcent, jeho tvář nadsvědčovaly, že křestní voda jeho byla ze stříbropěnné Vltavy vážena.

Později mně potvrdili, že je pan Krátký rodilý Pražan. Za sklem fotografů skví se v slovanské čamaře a a přilehajících spodcích. Někdy prý oznamuje, že bude produkci svou vyvádět v „přesně maďarském národním kroji“.

Z Čechů je zde ještě několik studujících, pak dva umělci, krajinář Kratochvíl a sochař Šimek. Poslednější velmi nadaný mladý muž, jehož v Praze již z několikerych výstav známe, pracuje právě o krásném vypuklém reliéfu, do Čech kamsi co náhrobek určeném. Zakrátko hodlá se zcela do Prahy přestěhovati. U prvějšího viděl jsem tolik charakteristických nákresů, že jsem přál, aby hojné pražské záázky podaly dovednému a pro umění a národní věc naši stejně nadšenému umělci dostatečnou příležitost, by pro domov pracovati mohl.

A nyní prozatím ještě jednu připomínku, a to na učence profesora Richtra. V Čechách je málo těch, kteří jméno Richtra Mnichovana znají; to mu však nevadí v tom, aby s neunavnou láskou češtině se přiučoval a každodenně alespoň hodinu v konversaci se cvíčil. Tichý to génius, jenž žije jen kněhám a studiím. Richter, u něhož se neví, má-li větší náruživost pro lingvistiku či pro entomologii, přijímá návštěvy v malém pokojíku, naplněném kněhami, mezi nimiž bible ve všech skoro jazycích starých i nových, východních i západních, žijících i vycpaných.

Z příchodu Čecha těší se velmi a namáhá se, aby plynně mluvil, což se mu také dosti daří. Když potřebují někdy u mnichovských soudů někoho, aby pomohl v jazyku, „jemuž takto nikdo na světě nerozumí“, volají Richtra. Jednou sebral četník českého dělníka na ulici, an mu tento

odpovídati nemohl. Profesor Richter byl k soudu povolán a promluvil česky na dělníka, kterýž se slzami v očích zvolal: „Zaplať pánbůh, to je Čech!“ S velkou oblibou a patrným pohnutím vypravuje to nyní starý profesor. Dvakráte jsem ho navštívil a pokaždé slyšel jsem několikrát: „Zaplať pánbůh, to je Čech!“ a vždy nato spokojený, srdečný smích.

II

Stuttgart

„Jste Polák nebo Maďar?“ ptal se, ovšem že německy.

„Jsem Čech!“

„Čech? *Hamuji maroski*?“

„Odevřel jsem ústa a díval se naň.“

„No? *Hamuji maroski* — když jste Čech, musíte mně rozumět!“

„Co je to tedy, když jste Čech, jak povídáte?“ znělo to z několika stran stolu v jídelně stuttgartského hostince U jelena, jehož table d'hôte již kamarád Baedeker právem vychvaluje.

„Prosím ponížene, to není nic! Umím sice česky mluvit, ano osměluju se někdy i číst a psát, ‚hamuji maroski‘ není ale pranic.“

„Hehehe, pranic!“ chechtal se tazatel, profesor to „veškeré fysiky a mágie“, a hehehe! znělo to ze všech stran. „Já vám Čechovi, jak povídáte, vysvětlím tedy. Znamená to: *Kennen Sie böhmisch*?“

„Ó ne! To by znělo: Umíte česky? — Poznávám, že jste chtěl říci prve ‚Umíte moravsky?‘ a že jste sobě to spletl.“

„Oho!“ bručela table d'hôte nespokojeně. Profesor veškeré fysiky ale vstal a řekl: „Ten pán má skutečně pravdu. Když člověk procestuje Evropu i s Cařihradem, splete sobě ty jazyky někdy. Pán mně ale dosvědčí, že umím česky!“

A dívali se na mne s udivením, že jsem Čechem, a Stuttgartem letěla zvěst, že je v něm Čech, který chodí ve svém

kroji i po ulicích, a vysloužilý pan lajtnant, který se byl dopoledne v mém hostinci zlobil, že se lidé po Maďarovi tak ohlížejí, zlobil se odpůldne, že se ohlížejí po Čechovi. Když jsem vešel k večeru do kavárny v Königsbau, velkolepé té budově, důstojně se rovnající protější residenci, slyšel jsem ze všech stran: „Das ist ein Böhme!“ Zvědavost by mne byla snad vyhnala, kdyby to nebyla učinila „reunion“ čili špatná hudba, ze samých foukacích nástrojů sestávající, která Mozartova Don Juana rozmílala jako dle naší pověsti kovář čerta.

Není divu zvědavosti, nebo Stuttgart jest jen město malé. Náměstí před residencí je nejdůležitějším místem, residence sama nejdůležitější částí, ano celý Stuttgart jest jen jakoby residence královská, ku které se přistavěly odpovídající ulice, jsoucí s ní v souhlasu, pěkné domy, jakoby obydlí těch, kteří s residencí nerozlučně souvisí. Všeobecný ráz jihoněmeckého tohoto města je zámožnost, domácnost, spokojenost. Lidé jsou zde veseli a přívětivi. Tázal jsem se, nezasedá-li právě nějaký politický sbor. „Ó ne, až na podzim!“ zněla odpověď. „U nás je lid spokojený a čeká.“ Ovšem, krále již mohou do povahy za dlouhého jeho panování znát a zákonodárny sbory — jak zase odnedávna známo — pečují velmi ouzkostlivě o splnění hesla „Nedejme se!“ — Spokojenost je vidět všude, na lidech, na budovách, ano i na těch koních v královské konírně, o čemž posledním jsem se za tři šestáky přesvědčil.

Malý je Stuttgart, což je 60 000 obyvatelů naproti naší Praze, a přece chová ve svém lůně leccos, co mu Praha zcela záviděti může. Ne snad že by vzduch residenční, milost vládní vypěstovaly zvláštní květiny zde, nikoli; soukromá snaha dovedla víc než u nás se posud dovésti mohlo. Kdyby nebylo dvou věcí z píce zcela soukromé vyrostlých, ani bych o Stuttgartu nepsal.

Jmeno Ploncquetovo je v širších kruzích známo, Werner pak působí jen v kruhu menším. Pamatujete se snad, že jsem psal již o nutnosti nějaké zoologické zahrady pro Prahu. Buď země, buď město mohly již dávno nějaké vhod-

né tomu místo vykázat, do počátku zvěře nakoupit, ústav moudrému řízení odevzdati a pak směle další rozvin z nitra ústavu samého očekávat. Ani země ani město toho posud neučinily a neučiní nejspíš také, takže, bude-li cos podobného u nás, bude zajisté z prostředků soukromých. V Stuttgartu dal se G. Werner bez dlouhého rozmýšlení do toho. Zahrada jeho není velká, ani co do zvláštností příliš bohata, má však přece ledacos zajímavého a místa, kdekoli jen dosti málo možno, použilo se ku charakteristice krajiny, z které zvíře pochází, i života jeho. Jeden pěkný lev a lvice jsou vlastně jedině cenyplné, z ostatního vyniká jen ještě poněkud ptactvo. Všelikých volavek, ráčků, papoušků, bažantů, slípek, kačic, labutí atd. je dost, mezi nimi prolézají malé želvy nebo střídá se klec s opicemi, které pokoušejíce s nimi zavřené kočky baví děti i dorostlé.

V zasklené kleci honí se hádkové, ještěrky a žáby, o něco dál lichotí se k obecenstvu ochocená vydra a za ní cvičí se as čtyry malá medvíďata v zlézání stromů. Do zahrady, v níž jsem většinu dětí, služek a vojáků našel, platí se as dvacet našich nových vstupného; kavárna s dobrou obsluhou vyhoví ostatnímu.

Jak snadno mohlo by se u nás něco podobného zřídit! Vhodných zahrad je v Praze i nejbližším vúkolí dost a dost. Ku zvláštnostem nemusilo by se zpočátku ouzkostlivě hledět, vždyť nás zajímá již i zajíc, jehož nemůžem, třeba by v našich krajích byl, přece pozorovat s pohodlím na svobodě. Rozumný nějaký hostinský by se také našel, který by byl tak laskav, že by sobě od hojně scházejícího se lidstva několik tisíc ročně vydělal. Vědecky a systematicky muselo by se vše ovšem řídit. Pánové Antonín a Václav Frič starají se pilně o rozšiřování přírodních vědomostí, — nuže, spustte se, pánové, co soukromníci směle do toho! My Češi učinili u nás tak pěkný krok museem průmyslovým, chopme se iniciativy také ústavem zoologickým.

— — — — —
„Das ist ja aus dem Reineke, — wie nett!“ vykřikla suchá dámička, ukazujíc při vstupu do Ploncquetova musea na

první skupení. „Und das da sind junge Lämmergeier, — sehr nett!“ — Nebyly to ale „junge Lämmergeier“, nýbrž sprosté sovy, ani „aus dem Reineke“, nýbrž jarmareční písničkář pes se ženou opicí zpívající o vraždě sedláku oslu. Němci musí sami ovšem nejlíp vědět, jakými zvířaty mají společenské své vrstvy zobrazit. Dámička chtěla ale jen družce své ukázat, že dříve již o museum něco slyšela.

„Vycpané scény“ z Goethova Reineke Fuchs jsou zde ovšem, a sice dle známých kreseb Kaulbachových; mimo ně jsou ale ještě jiné scény komické. Mnohem lepší, mezi nimi „Das Tischrücken“, „Das Zweckessen“ (sedm ježků — *Schweinigel*) atd., mnohem větší zajímavost mají však scény opravdové. Viděli jste již v dřevořezbě i ve fotografii obraz Araba sedícího na vzpínajícím se koni a majícího na sedle několik mláďat pantéřových. Je pronásledován rodičemi mláďat. Jeden pantéř, zcela vzpřímený na zadních nohou, je střelen do boku a počíná nazpět klesat. Druhý je v skoku, jen zadní nohy dotýkají se lehce země, tělo je cele napnuté. Jedno mláďe spadlo a válí se po zemi. Zvířata ta jsou vycpána s takovou dokonalostí, že skutečnému životu nezadají pravdy. Ploncquet zná zevrubně anatomii každého zvířete, kteréž vycpává, a nezapomene na vyznačení ani jediného svalu; on se neobmezuje pouhým vycpáním, on podá i kus života zvířecího, rodinný jeho poměr, hledání potravy. Mnohá skupení jsou velepřekvapující. Takž na kolena již skleslý velbloud, napadnutý mužským a ženským tygrem; — kapský kamzík pronásledovaný pardálem — čtyři graubündenští orlové kolem dokonávajícího kamzíka — soví hnízdo přepadnuté tchoři — americký buvol (bison) v zápasu s dvěma jaguáry — chrt honící zajíce — ostrovid číhající na malého vlka s lupem, dva jeleni ubíhající před psem — mouřenín v zápasu s třemi mocnými lvy — zkrátka přes 130 podobných, vesměs nanejvýš zajímavých, výtečně sestavených čísel.

Kohokoliv cesta v Stuttgart zavede, nechť především zavítá k Ploncquetovi. Nyní tam uvidí něco nového, velkého kance, kterého jsem učinil tím, že jsem samému Plonc-

quetovi ochotně vykládajícimu šesták diškerece nabízel. Neznal jsem ho a byl jsem již navykl na ruku v kapse. Nevím, jakou myšlenku Ploncquet do mého kance při vycpávání vloží!

III

Řezno

Menší města jihoněmecká jsou poměrně zajímavější než větší. Vzrostla s dějinami německými a zůstala v prvotní své krystalisaci; velká města nabyla ale nynější svou tvářnost, teprve když už sláva i děj německý v pohodlnou noční čepici se oblékly. Skutečně že jsem se těšil na Řezno. Co do nejstarší historie měli zde Římané svou *Coloniam Tiberiam Augustam*, co do nejnovější odvozují někteří, nemýlím-li se, rod Garibaldiho z rodu řezenského a poukazují ku Garibaldu nazvanému „Agilolfinger“.

Unaveného mne složili v jednom hostinci a byl jsem tak ospalý, že jsem ani neviděl osob, od kterých jsem světlici žádal. Jen to jsem sobě byl na železnici od vozky omnibusního vymínil, aby mne nesložil v kolébce slavného Don Juana de Austria. Za prvé jsem se bál, že by mne zamilovaní stínové Karla V. a krásné hospodské Barbory Blombergovy spát nenechaly, a za druhé, že bych musil pro historickou lásku draze nocleh zaplatit.

Byl bych snad ještě pozdě večer sobě pobloudil Řeznem, kdybych, jak praveno, nebyl býval příliš unaven. Když jsme jeli Šumavou, šlehal vichr a déšť co nejzúřivěji do oken; byl bych ale přece myslil, že hřeším, kdybych byl zavřel — před prvním pohledem na velebnou, svatou Šumavu. Bylo mně ale smutno při pohledu prvním na ty bývalé, nebetýčné hradby naší slávy, přes něž od západu těžká mračna táhla. Vrchole hor trčely v mračnech, jak by se v ně vpíjely a dále je pustiti nechtěly; po dolech hnala se mlha a šlehající déšť jako by smýti chtěl mladou zeleň nového jara. A na druhé straně před Šumavou českou byla klidná Radbuza

tak chlácholivě a milým chládkem na horkou mysl působila. Nevím, co to je, ale již jméno Radbuzy působí na mne velmi poeticky, snad pro plnozvučnost svoji.

Pomalou, velmi pomalou utíkali jsme se krásnými lesy dolů (bavorské dráhy vůbec jezdějí pomalu). Na půdě lesů mohl jsem studovat nejrozmanitější barvy mechu, tmavě zelené až oranžové, jakých Mnichovan Bürcklein tak virtuosně maluje.

Rakouská policie byla mně vtiskla hraniční políbení na čelo, totiž do pasu, a mohl jsem tedy požehnán a beze strachu, že se ztratím, pozorovat. Cestující se střídali a nápadně mně bylo množství červených, zdravých, zámožností a spokojeností zářících tváří. Zdá se mně skoro, jako by jich u nás tolik nebylo. Ženské nemají jemnějších tahů, zato ale zhusta paličky místo nohou vyvinutých; snadže proto náš konduktér pozdravoval každou slovy: „Du verstauchtes Madel, du!“

Až do Schwandorfu, první to vyslovitelné a křesťanštější jméno od bavorských hranic, jel jsem ve svém kupé v nej-příjemnější společnosti, totiž sám; v Schwandorfu musili jsme ale celé dvě hodiny na norimberský vlak počkat, což mělo mimo dlouhou chvíli také ještě příjemnost špatného piva pro sebe.

Bušení dřeváků vytrhlo mne ráno ze spánku. Vyhlídl jsem oknem — ulička tak uzounká, že jsem skoro mohl na druhou stranu dosáhnout, vysoká ale, že sotva proužek nebe prosvítal. Dřeváků se uličkou hemžilo a umínil jsem sobě, že za jejich zvukem potáhnu. Vedly mne do předměstí Stadt am Hof, spojeného s Řeznem mostem proslaveným, „mistrovským dílem německého stavitelství“, na kterémž mistrovském díle ostatně věru pranic není, vyjímaje snad pevnost jeho. Chodníky jsou na něm rozpočteny pro pokolení o polovičku užší, než jsme my. V Stadt am Hof byl právě výroční trh, co do kupců i prodavačů našim trhům velepodobný.

Řezno obrali sobě knížata Taxisové za sídlo své. Bohatstvím svým jsou jaksi druhými vladaři bavorskými, a aby

rozvívěli se v celé své slávě, nebydlejí v Mnichově, bydlejí v Řezně, kde sobě musili ze zámku zvláštní cestu učinit, „aby je lidé tolik nepozdravovali“. V Donaustauf, zrovna pod Walhallou, mají residenci letní, v Řezně rozsáhlou zimní. Schwanthalerovo umění musilo učinit koňům knížecím jízdárnu příjemnější, lidé smějí se ale také na to podívat. Dovolí-li lokaj, smíš i do kryptní kaple knížat. Je velmi krásna, ano až dopodrobna ceny umělecké, vysoké; jednotlivé ty skvostné rakve, oddělené od ostatního mrtvého lidstva, oddělené i od sebe a stojící zde ouzkostlivě jako paní měšťanostová v nedělních krajcích, bojící se pomačkání, působí však velmi nepříjemně. Přeju lidem bohatství, nemohu ale cítit okázalost bohatcovu, snad proto, — že sám nic nemám. Ano, vše je ve světě marné, i ten nadpis v řezenském zámku, že lokajové nesmějí bráti spropitné. Jeden tě podává druhému, vyzlobíš a naplatíš se na týden.

Ostatní Řezno vypadá ještě jako za dob, kdy z něho vyšlely reichsachty na Arnulfa Bavorského, na Jindřicha Lva atd. Samé uzounké uličky a věže, jakých bývalo obou proti rytířstvu, kráslejší bývalé město říšské. Ovšem že je již trochu dávno tomu, co Norimberk a Augšpurk přerostly Řezno, a fresky, jak Hans Dollinger obra Uhra Krako a David Goliáše maže, jsou již silně spláklé. I v Augšpurku i v Norimberku obdivujem ale také již jen starožitnosti, jako v Řeznu, a zde je jich poměrně dosti pro obdiv. Již radnice stojí za příchod a návštěvu, méně pro své síně středověce skvostné než pro strašné podzemní žaláře, v nichž hloupost lidská nejnelidštějším způsobem věznila politické „provinilce“. Řezno má tu smutnou, zajímavou ale slávu, že chová nejúplnější sbírku skřipců a jiných hrůzných nástrojů torturních. Popisem jich nechci a nemohu věru pikantnosti svému obrázku podat. Neschází zde nic, ani ta katova stolička proto bez lenochu, že nebyl kat poctivý člověk, ani ta hustá mříž, za kterou seděl spravedlivý soudce ze strachu před pomstou neviděn. Ba zdá se, že ještě krev a vzdechy zde na vlhkých stěnách lpějí.

S ostatními znamenitostmi, i s krásným dómem, můžeš

pomocí vůdce být za půl dne hotov. Můj vůdce nevěděl skorem nic, povídal mně ale o každém předmětu, kolik Francouzů a kolik Angličanů se už naň dívalo. Když viděl, že mne to nezajímá, přidal také ještě vždy několik Rusů.

Neviděl jsem lidu žíznivějšího peněz nad sloužící Řezanáky. Uvádím následující rozmluvu jednoho. Byl pevně přesvědčen, že mu mám dát spropitné za to, že mně byl zdvihl zahozené mnou cigáro. Já byl ovšem náhledu jiného. Chvilku čekal, pak začal:

„Kačenko, nemáš vody?“

„K pití?“

„I ne, já vodu nepiju. Mám sice strašnou žízeň, ale ani krejcaru na pivo. Je mně žízni až zle.“ — Divné kouknutí se na mne.

„A nač tedy chceš vodu?“

„Abych si umyl nos!“ zvolal zlostně a odešel; vida, že jsou ti cizinci tak hloupí.

IV

Augšpurk

Kdybych byl externován z Rakouska, kterýžto malér se od bitvy bělohorské již mnohému stal, a musil sobě zvolit některé město svaté německé říše za bydliště, zvolil bych Augšpurk. Ne snad proto, že byl již v 6. století sídlem biskupství, aniž pro augšpurskou konfesí, aniž pro Augsburger allgemeine, ale pro jeho zvláštní smíšeninu historického a moderního, smíšeninu to tak šťastnou, že žádného není ani mnoho ani málo. Bývalý světový obchod, zapomenuté již říšské sněmy, zaniklá neodvislost města zůstavily krásné památky v starších a těsnějších částech města; ve třídě Maxmiliánské pak rozkládá se všecken přepych bankéřský, ve třídách odlehlejších a novějších ale bušící, pilné továrny. Samý střed města je klidný, a ráz ten se nezmění, ani když náměstím táhne hřímavá hudba umístěného zde bavorského pluku; mně se podobalo, jako by hrála jen pro

lepší zažívání dobrých měšťanů. Šedivý Augšpurk mně dovolí výrok, že na mne učinil dojem starce, jenž po dobrém obědě spokojeně v kruhu svých veselých dětí na jejich nově počínající práci hledí, a sám mnoho prožív pranic se nediví, že děti již poněkud jinak žijou. Stařec ovšem za to nemůže, že jeden z nezdařených synů vydává Allgemeine!

Augšpurk leží v Švábsku, jehož pěvci umějí dojemně a od srdce zapět vzdor tomu, že se jim Heine posmíval. Posměch má být kvůli pikantnosti v životě, vsadil bych se ale, že kdyby byl Heine podle mne stál na střeše staré radnice augšpurské, bylo by ho zajímalo vedle naznačení bitvami proslulého Lechfeldu jako mne rovněž naznačení hranice, za kterou jsme byli již do Švábska vkročili. Mně to alespoň zajímalo a myslím, že by nás vůbec Němci zajímali více, kdyby se trochu méně o nás a trochu více o vlastní domov svůj starali.

Čas v Augšpurku strávený počítám ke dnům příjemným. Již když byl poslední červenokazajatý strážník v nádraží odsalutoval a drožkář do špatného koníka šlehl, líbily se mně počátky města. Venkovanky v švábském kroji, s dlouhými závoji na vysokých hřebenech, chodily ulicemi hlasitě se smějíce; dělníci mladí i staří zpívali, jako by je byly první májové dny rozzvučely. Všude veselost a pohodlnost, i ten písař odzpěvoval své „sa-and“ v tak pohodlné tercii, že jsem jeho „a“ ještě slyšel, když jsme ho dávno již byli minuli.

Lid jsem zde seznal velmi přívětivý a zvláště k cizinci úslužný. Mezi sebou, jak se zdá, mají pěkný život; spolků veselých a po hostinských místnostech „hospodářský“ život rozšiřujících je alespoň právě dost. Spolky ty mají zvláštní, abstraktně-švábsky-arkadická jména. Vešel jsem do jednoho hostince a zasedl k dlouhému stolu. Sklepník přistoupil: „Rachte jinde zasednout, zde sedí Veselost!“ Udiven jsem se díval na dlouhý stůl a krátkého sklepníka. Musil teprve vysvětlovat, než jsem se odhodlal dívat se na veselost jen zdaleka. V Čechách pořád ještě nechce nikdo veselost zakládat!

Je-li nějaký ženský spolek zde, nevím; mohl by ale bez dlouhého abstrahování přijmout jméno Krása. Živé exempláry po ulicích přesvědčily mne mnohem líp než mrtvé podobizny na radnici, že falcký Bedřich Vítězný, rakouský Ferdinand a bavorský Albrecht měli velmi pěkné důvody pro své mesaliance. Ještě nynější generace podává svědectví, že nemuselo být kouzlo Klárky z Dettenů a Anežky Bernauerovy vylháno, ano že Filipína Welsrova mohla být skutečně nejkrásnější ženština svého času. Nebohá Anežka Bernauerova! Nejen že ji zaživa u Straubingu v zeleném Dunaji utopili, ale ještě po smrti jí nedají pokoje a špatní básníci i špatné tragické milovnice vraždí jí opět a opět. Nebývalo to právě příliš příjemné, být takou historicky krásnou Němkyní! Četl jsem jednu listinu města Lands-hutu z roku 1361, ve kteréž byl na mesaliance určen následující pohnutlivý trest:

„zehn Pfund guter Augsburger Pfenning: und welcher oder weliche das nit tetten an dem Guet, dem oder der soll man zur Besserung ain Hand oder ainen Fuesz abschlagen, er sei Frauen oder Mann. Wer aber, dasz ja ains oder mehr davon entrunnen, dem soll man zur Besserung *Hundert Jar und ainen Tag* die Stadt Landsperg verbietten ohne Gefehrde.“ —

Dobrá Augšpurk mně způsobil také jedno vlastenecké potěšení. V museu Maxmiliánském (novém to důkaze, že může soukromá píle velmi krásné sbírky městu způsobit) je také oddíl numismatický a v něm řada starých českých grošů, každá ta stříbrná placička česká je zkřivena, máť v sobě vtlačený důlek jako od neštovice a v důlku všelijaké čáry, které mohou býti nějaký znak, také ale všechno jiné než znak. Cedulička vedle poučuje, že je to „Kreditstempel“ některého německého města, na příklad Schwäbisch-Hall nebo Issny-Donauwört. A právě jsem navečer v hostinci přemítal, jak to bylo od Schwäbisch-Hallu nebo Issny-Donauwörtu šlechetné, že braly české stříbro, an můj zrak utkvěl na inzertu jednoho augšpurského penězoměnce, který žádal sobě nakoupiti rakouských šestáků. Papírových

ovšem nebral, zato ale dával na naše novověké stříbro jen půl procenta láže.

Nedělejme sobě nic z toho, osud nás vyrovnal: my nemáme ani samostatných ani jiných grošů více, a říšská města nemají samostatných kreditstemplů. Dávno tomu, co chudí augšpurští tkalci Fuggerové nesmírnou pílí svou se na nejbohatší kupce světa vyšvihli, takže i císařům Maximiliánovi I. a Karlovi V. peníze půjčovati mohli a je hostili, začez až na knížectví (Fugger-Babenhausen) povýšení byli, a již hezky dlouho tomu, co zase my se spíše na chudé tkalce než na svou šlechtu spoleháme. Socha Jana Jakuba Fuggera († 1529) stojí ve třídě Filipino-Welserovské a socha naší šlechty († 1620) stojí na Bílé hoře.

Requiescant! My potomci žijem dál, jenže Čechové sklesli ve svém sněmě na menšinu, a Augsburger allgemeine ze své světovosti na 25 000 abonentů. Tak se mně alespoň v Augšpurku vypravovalo, totiž o té Allgemeine. Musíme se oba sebrat!

V

Do Štraspurku

„A proč potlačujete v Čechách Němce?“ tázal se poctivý Badeňák, když jsem mu řekl, že jsem Čechem.

„A odkud to víte, že je v Čechách potlačujem?“

„Což myslíte, že nečtem noviny?“ — Tak tedy noviny, a to se rozumí, že německé, a to je jisto, že korespondencemi našich milých, nejlaskavějších spolukrajanů! Německo je přesvědčeno, že potlačujem Němce a zároveň děláme pokřik, že jsme my potlačováni, a Evropa je přesvědčena, že máme svobody až dost, že ale jsme iliberalisté.

Zanedbáváme příliš veřejné mínění v Evropě, nehledíme na ně působit ve prospěch svůj, a nepřítel má mezitím volnou ruku. Nový doklad toho musil jsem se dozvědět v kupé železničním ze Stuttgartu do Štraspurku. Nebylo právě

obširného výkladu potřebí, abych poctivého Badeňáka i ostatní společnost přesvědčil o jiném.

K ostatní naší společnosti náležel především jeden pastor, cestující přímo do Madridu, aby se tam přimluvil u královny za ony uvězněné protestanty, o kterých svého času noviny zhusta psaly. Nemohl jsem sledovat na cestě politiku, abych věděl, jakého úspěchu dosáhl. V Madridu měl se sejít s vyslanci Anglicka, Švédska atd. Rozhovořil se po cestě, zvláště když mně vypravoval, že má také ještě trochu české krve v sobě, an prý pochází z českomoravských bratří. Na památku mně pak daroval životopis nějakého malajského svatého; zapomněl jsem jméno svatého toho, což je mně velmi líto.

Dále byl s námi také jeden obchodník, dobrý to člověk, který ve svém bydlišti jihoněmeckém náležel k „liberální straně“, poněvadž prý jejich „strana pokroku příliš mnoho najednou chce“. Tedy také zde!

Za rozmanitého hovoru časového dostali jsme se krásnými krajinami znenáhla blíže k francouzským hranicím. Badensko je skutečně tak krásné, že jsem se v duchu francouzským choutkám na pravý břeh rýnský pranic nedivil.

*Sie sollen ihn nicht haben,
den alten deutschen Rhein —*

zanotoval obchodník, když jsme jeli novým, výtečně stavěným mostem z Kehlu do Francouz.

„A proč zpíváte ‚alten‘, proč ne ‚den freien Rhein‘?“

„‚Den freien Rhein‘,“ odpověděl chytrácky, „zpívá u nás strana pokroku, my zpíváme tedy ‚alten‘!“

„Bravo!“ — —

Na „duaně“ francouzské prohlížejí vaky velmi povrchně, průkazní listy však velmi bedlivě. Překvapilo mne, že když jsem měl obdržet pas svůj nazpět, ouředník se ptal: „Odkud?“ — „Z Rakouska.“ „A které národnosti?“ —

Mezitím co jsem na pas čekal, vidím, že duanista střežící východ mne pozoruje. Pokaždé, když jsem šel kolem něho,

usmál se na mne, jako by říci chtěl: „My sobě rozumíme.“ Já mu sice nerozuměl, aby mne ale neměl za hlupáka, zůstal jsem konečně před ním stát a usmíval se co nejslaději zase naň. Vtom mne zavolali, abych vzal pas. Chci pak kolem svého úsměšného Demokrita, ten mne ale zdvořile a opět s úsměvem zadržel: „Pane, vy jste nedal své věci prohlížet!“ Ukázal jsem mu křídové znamení duany, jeho tvář se prodloužila, pak se stáhla k novému úsměvu a pronesl: „Pane, já jsem se mýlil — byl jste tedy velmi brzy hotov!“ — —

Nejsem škodolibý, ale přece se mně vydralo z prsou velké, obrovské, kolosální hejč!, když jsem z hostince vyšel po Štraspurku se procházel. Štraspurk je pěkné město, ale francouzsky pěkné, ne německy. „Es wird meist deutsch gesprochen,“ praví cestopisy, „nebohý Elसान toužebně dívá se přes Rýn, rád by zase se spojil s Německem,“ píšou žurnalisté němečtí; jeden však i druhý mýlí se, často ovšem schválně, aby klamal libovolně svět a příjemně sebe.

Francouzský král Ludvík XIV. překvapil a vzal sobě Štraspurk roku 1681, v míru ryswickém, pak byl mu roku 1697 zcela postoupen. O co se Němectvo u nás tak dlouho, tak úsilovně a všemi prostředky staralo, to se podařilo galismu v hlavním městě Elsansu i jinde. Štraspurčan jako by již byl zapomněl, že je Němec; sklepník v hostinci nepromluví jinak než francouzsky, firmy kupecké jsou prý jen co nejřídčeji německé — já sám jsem neviděl *ani jednu* německou. Že i venkov je podobný, přesvědčil jsem se v samé Paříži, pak na elsaských vojácích (dle dávné tradice béře dělostřelstvo francouzské, vybírající před ostatními odvětvími, hlavně z Elसानů posily své). Prostý Elसान vyslovuje frančtinu strašně, skoro vždy tak, jak je psána, a posměšným pořekadlem stalo se již jejich „Donnez moi Stückl zwei“, — přece ale nesmí se mu říci, že není Francouzem. Vážím sobě každého vřelého národnostního citu velmi — který Čech by sobě ho nevážil — , a vmysle se v stanovisko německé, vždycky jsem pochopoval i rozuměl na příklad známé písní Arndtově; tím více mne překvapila parodie

písně té, kterou jsem tu do rukou dostal. Co zvláštnost uvádím jednu sloku:

*Où est donc de l'Allemand la patrie?
Est-ce que c'est la Prusse, est-ce que c'est la Russie,
Est-ce à la Rhein, où la rosine blüht,
Est-ce à la Belt, où la Möwe zieht,
oh non, oh non, oh non, mon coeur,
Ma patrie doit être plus grande encore noch mehr!*

Francouzové přinášeli se svým jazykem, s nímž nespojovali násilí, ovšem vždycky skutečné dary, a někdy i dary vzácné, jako *svobodu!*

„Stydím se někdy, že jsem Němcem!“ Podivný ten výrok slyšíš dosti často v Německu od člověka, jenž si byl několik minut dříve stěžoval, že Němci mají málo národní pýchy! Je s tím jako s jejich sjednoceností. Vědí velmi dobře, i v kruzích nejrozhodnějších, že jim schází, a přece nemají energie, aby se jí domohli.

Frankfurt nad Mohanem

Vzpomínka z cesty

△ [1863]

K elegantnímu Frankfurtu jsou nyní zraky všech velkoněmců obráceny. Dříve hleděli brzy k Vídni, brzy k Berlínu, ano i ku Gotě, hledajíce *muže*, který by měl dosti síly, aby Německu pomohl k větší sjednocenosti. Hleděli ku všem městům spíše než k Frankfurtu, jež má přece celý svět za město nejněmečtější z německých a v němž sídlí Bundestag na střídě Eschenheimské. Elektrické hodiny na rozích ulic frankfurtských měřily po dlouhou dobu jen dlouhochvilný čas politické nečinnosti. Knížata německá sjedou se tam nyní, aby promluvila o opravách, a o sjezdu tom mluví se i v kruzích neněmeckých. Frankfurt nabyl zajímavosti nové.

„Do Frankfurtu by se měl každý Němec alespoň jednou za svého živobytí podívat,“ pravil jeden z lokálních listů frankfurtských, a v ten právě den, když zbožné své přání vyslovil, seděl jsem v jednom hostinci frankfurtském a vzal náhodou lístek ten do ruky. Inu, pomyslím sobě, Frankfurt je zajisté dost hezké město, vlastně více zajímavé než hezké, a proč by se tedy nemohli naň podívat, vždyť se dívám já také naň, ač nejsem Němcem. A dal jsem sobě co průvodce přivést frankfurtského dienstmanna, který sice právě tak málo ví jako hostinský sluha, nevědomost svou však alespoň tak draho neprodává jako tento. V historicky proslulém městě vidím rád především místa v dějepisu nejmenovanější a dienstmannovi svému rozkázal jsem tedy: „Zum Römer!“

Frankfurt má historii velkou. Již od roku 1152 bývali tam císařové němečtí korunováni a korunovační hody odbyvaly se v tomtéž Kaisersaale, ve kterém nyní knížata německá rokovati budou. Již císař Ludvík „der Bayer“ jmenoval Frankfurt svobodným městem říšským, Napoleon učinil z něho hlavní město frankfurtského velkovévodství, čímž zůstalo jen po sedm lét. Vše, co se stalo ve Frankfurtě historicky důležitějšího, viděl ve zděch svých dítí a rozvíňovati se starožitný Römer, do jehož sloupové klenby knížata vejdou teď zase jednou po době dlouhé. I první schůze germanistů byla zde a zde rokoval roku 1848 známý, předběžným parlamentem zvolený Fünfziger-Ausschuß.

V Römeru jsou skoro všechny úřady umístěny, sloužití budova ta městu skoro již po pět století co radnice. Největší poklad, který v sobě chová z dokumentů historie německé, jest zlatá bula císaře Karla IV., 43 to listů pergamenových obsahujících předpisy o volbě a korunovací císařově, o právech kurfirstů atd. A naproti Römeru, přes ouzký jen trh, stojí ještě starobylejší chrám, kde se korunovace vykonávaly. I od poslední korunovace odplynulo ale již mnoho a mnoho času, takže se vežili již Němci v poměry zcela jiné, a volební kaple bartolomějského chrámu ve Frankfurtu přetvořena již dávno na sakristii.

Za Römerem je zcela neouhledné a malé náměstí Pavel-

ské. Na něm povznáší se červená budova v římském slohu, pavelský to protestantský kostel, v němž roku 1848 a 1849 byla schůze Nationalversammlungu. Odtud z Pavelského chrámu zaletěl také jeden řečnický hrom k nám do Čech, — nepůjdeme-li pryč na sněmy frankfurtské, „že nás doženou ostřím meče k tomu“. Nenesli ale mečů svých tak daleko. Již 18. září roku 1848 potřebovali jich ve Frankfurtu samém.

Na Römerbergu před Römerem bývaly živé scény méně krvavé než ona dne 18. září, při kteréž Auerswald a Lichnovský klesli. Ještě na konci století minulého sbíhal se lid o korunovacích hlavně zde. Z oken se ukazoval císař lidu, podělovanému penězi, vínem, masem atd. Römerberg byl proto místem posvátným a bývalí psanci Německa, židé totiž, nesměli se ho ani nohou dotknout. Divná to hříčka osudu, že židé tak rádi přihlašují se nyní k národu, který je nejvíce ubíjel, trýznil a mučil!

Ve Frankfurtu byl již za dávných dob hanebný, později i jinde zaváděný zvyk, že se bydliště židů v jisté hodiny denní žoldnéři zavřelo a střežilo, aby nikdo více vyjít nesměl. Špinavá a tmavá je ta stará židovská ulička frankfurtská. Vysoké domy, jichž první již patro vybočuje značně nad přízemí a svíravě úzkou uličku ve výši ještě více zužuje, jsou pobity po stěnách prkny a šindely, čímž obdržují ráz ještě smutnější a chudší. Židé se uvolnili a zbohatli, mají nyní ve Frankfurtu bohatou synagógu, krásnou novou střídu, a do chudých domků staré uličky nastěhovala se bída křesťanská. Na jednom z domků těch zvěstuje ale pamětní tabulka, že se tu narodil *Börne*, jeden z nejpoctivějších Němců a otec německé liberální žurnalistiky; a o třicet kroků dále je domek jiný, v němž žila ještě roku 1849 stoletá Rothschildová, matka pěti synů, kteříž dělají nám penězi svými válku a mír. V přízemí domku toho uhostil se vetešnickým krámem chudý židáček, snad otec Rotschildův budoucnosti.

Goethe, taktéž synek frankfurtský, má již rodiště elegantní v pěkném Hirschgrabenu, jak se také na nápotomní Jeho ministerskou Excelenci sluší. Frankfurt váží sobě

syna takového a postavil mu velký pomník. Na starém hřbitově, užitém zčásti k stavbám novým, zachovává se šetrně místečko jedno, kde odpočívá Goethova matka, dobrá „Frau Rat“.

Z Drážďan

Cestopisný obrázek

[1863]

Kdo z Čechů vůbec kdy dvacet mil cestoval, viděl skoro každý Drážďany. Je to výlet pěkný, laciný, nemnoho času vymáhající. Kdo chce i cesty samé užítí, může od Roudnice za nepatrný peníz po parolodi až do Drážďan; lodní restaurace mu ovšem vynutí značnými cenami svými ještě lecjakou zlatku, krása labského oudolí nahraňuje ale vše. Labe nemá ani těch bystrých a hlubokých vod jako Rýn, ani jeho řekli bychom poetické zelenosti, ráz oudolí jeho není také tak romantický jako Rýnu počínaje od Biberachu až po Kolín; břehy Rýnu ale až přesycují, ve své malebnosti jsou zase až jednotvárnými a oko cestovatelovo znenáhla se unavuje. Skalní výšina tu vedle výšiny a na každé nějaké zříceniny, často sobě podobné, někdy i schválně teprv za naší doby v „antikisujícím“ slohu vystavené. Zcela jiný ráz oudolí labského. Zříceniny se tu sice také objevují zde a onde, pro milovníky krásy a rozmanitosti v krajinách nalezá se tu ale mnohem více než na Rýnu; České Švýcarsko, ač nevelké, rozraduje každého.

Kam mnoho cestovatelů zavítává, odtamtud zbytečno psát cestopisné obrázky. Aby Drážďany navštívili, radíme všem, kteří chtějí v oboru historie umění činit nějaká studia, nebo alespoň seznat bohaté sbírky znamenitých děl. Zelená komora, obrazárna, sádrové odlitky, museum historické atd. poskytují příležitost přebohatou k studování. Také v okolí poskytuje pěkné výlety, do Žandavy, Mišně, na Waldschlößchen. Na výšinách za tímto nalezne navštěvovatel ve výstavné vesnici Lošvici vilu, ve které Schiller svá dramata psával. Zde je také pomníček s originálním nápi-

sem „Wanderer, tue desgleichen!“ — piš totiž dramata jako Schiller, cestovníče! A naproti přes Labe vidíte vesnici Blasewitz, proslulou Valdštýnovým táborem, známou markytánkou Gustel von Blasewitz. Zde se můžeš třeba i jinými věcmi pobavit, na příklad nápisy na vilách, jako „Stille Musik“, které naivní abstrakcí svou dosahují již vrchole. Je to jako s nápisy v Drážďanech samých, kde se na příklad za jisté přestupky určuje „entsprechende Kerkerstrafe“. Komu by bylo zrovna vězení „entsprechend“, těžko určit. —

Čech do Drážďan přibylý vyhledává nejdříve Zelenou komoru. Vzpomínky na válku třicítiletou, na Švédy, Sasíky a jiné národy, kteří z Čech bohatství vyvážili a po cizině trousili či hromadili, vzbuzují naději, že mezi tisícerymi klenoty oné komory lze spatřit mnohou skvostnou upomínku na Čechy. Jsou zde skutečně, chraň se však prozraditi, že jsi Čechem, sice přejde průvodce vše, co by mohlo jen zdaleka připomínat vývoz z hranic českých. Ani na světoznámý obrovský granát český tě neupozorní. Musili tam od Čechů as přetrpké poznámky již slyšet.

Měl jsem tam jednoho průvodce, kterého bych každému přál, kdo oceniti dovede komiku neuvědomělou. Vzácný exemplář; z Čech nebyl ale zajisté vyvezen, neboť považuje celý svět neněmecký, vlastně nedráždanský, za neskonale hloupý. Pouhá dobrosrdečnost má ho k tomu, aby hloupých poučoval, a v jeho tónu a způsobu vypravování je znázorněna nesmírná převaha, politování a dobrota.

„Račte nechat na hlavě; sluší sice úctu míti k výtvorům tak umělým, jakých nikde jinde, je zde ale chladno!“ začíná rozpravu a vykládá nato, co znamená jedna ze sošek v síni první. „Nyní se mne zeptáte, jakou cenu co do uměleckého dílo to má, *není-li pravda?* A tu vám pravím, že velkou. Podívejte se jen sem, a třeba byste na první pohled kráse hned neporozuměli — —,“ pokračuje a obrací se pak ku soše druhé. „Soše této přiřkneme na všechn způsob více ceny umělecké než soše předešlé, *není-li pravda?*“ — Jaká to olympická dobrota! On vám nechce ukázat, že ničemu

nerozumíte, on nechce ublížit poučováním, neboť poučování je vždy bolestné, on se jen táže, klada vám zpředu již odpověď rozumnou na jazyk. Abyste se pak přihlouplí nezdržovali u věcí, které nemají značné ceny, a abyste zbytečně neobdivovali, kde obdivu netřeba, praví vám na mnohých místech: „Zde se ani nezdržíme, *není-li pravda?*“

V historickém museum jsou také husitské cepy, ano i podobizna Žižkova. Při cepech to ještě ujde s výkladem, hůř však při podobizně. Prst průvodcův se natáhne a průvodce začne: „Všimněte sobě dobře obrazu toho. To je muž, který na vlast uvalil velké neštěstí, kněze bil a hrady vypaloval, sám ale chud a opuštěn umřel, jsa slep na obě oči. *Das ist Ciska, genannt Žižka, general der Hussiten.* Snad jste už přece někdy něco o něm slyšeli?“

V Drážďanech, zrovna vedle českých hranic „*Ciska genannt Žižka, general der Hussiten!*“ — Slyšeli jste někdy už o něm něco?

Auerbachův sklep v Lipsku

[1864]

„*Mein Leipzig lob' ich mir!*

Es ist ein klein Paris und bildet seine Leute —“

nechává Goethe veselého dobrodruha v Auerbachově sklepe blabonit a pan Friedrich Taubmann, dvorní poeta kurfirsta saského, vedl zase v šestnáctém století píseň

Dein auerbachisch Haus möcht' sein ein Leipzig klein,

a tvrdí, že „kdo nebyl v Auerbachově dvoře, nesmí říci, že byl v Lipsku“. A v Auerbachově sklepe kvete obchod s vínem a salami, v Auerbachově dvoře s jinými věcmi a Lipsko, to dle Halandra „galantní Lipsko“, je jen velkým trhem na papír všemi možnými písmenkami potištěný, z čehož by tedy vyrostl opačnou cestou o galantní, velké Paříži prapodivný soud. Věřu, že to člověka uráží, když právě na místě, kde nejmistrovštější a nejabstraktnější bás-

nické dílo německé literatury původ svůj vzalo, má sobě získat koupím salami přívětivější vchod, když se mu tam jarmarečně sepsané knihy a všelike obrázky prodávají atd. „Když králové staví, vydělávají trakařníci,“ pravil velký soudruh Goethův. Vždyť v nejvelebnějším chrámě dovolí se svíčkové bábě výděleček!

Auerbachův dvůr, dům to privátní, počal stavět Jindřich Stromer, „filosofie a medicíny doktor a decanus“, roku 1530. Auerbachem psal se Stromer dle rodiště svého, některého Auerbachu kdesi v říši. Rozsáhlý sklep pod domem tím je na všečen způsob mnohem starší, jak již obrazy tam se nalézající a rok 1525 nesoucí naznačují. Nyní je to vše ovšem zmodernisováno.

Naproti starobylé radnici lipské je vchod do slavného sklepu, v němž nyní sídlí, jakž již naznačeno, italský lahůdkář. Mizerně malovaný obraz na dřevě, líčící Fausta na sudu vyjíždějícího, pod čímž známé verše „Doktor Faust zu dieser Frist — aus Auerbachs Keller geritten ist atd.“, vítá do historické místnosti. Sestupujem po několika schůdkách a vejdem vpravo do hostinské, dobře vyklenuté a uprostřed mocným sloupem přervané jizby. Světlo sem zapadá dvěma nevelkými okny, z nichž jedno bylo dříve oním sklepním odvorem, jímž dle pověsti Faust na sudu vyjel a o němž Altmaier u Goetha mluví:

*„Sklepními dveřmi viděl jsem ho sám
odjíždět na sudě —“*

Je to místnost pošmurná, naplněná zatemnělými obrazy, a z dusně těžkého jejího vzduchu jako by po myšlénkách tvých sáhaly ony „matné zjevy“, jež zkrystalisovaly se v démonicky velkém Goethovu Faustu. Vpravo ve stěně je malá skříňka, v níž vedle starých kronik lipských a rozličných obrazů nalézá se knížka stará, upevněná *na řetěze*. Tu stojíme před největší znamenitostí Auerbachova sklepu, před knihou, z níž Goethe vážil základní myšlénku k dílu svému, z níž vybral onu záhadnou postavu člověka, kterouž

pak filosoficky i poeticky rozdvojil v postavy dvě, v Mefista a Fausta. Jednoho dne byl jakýs mladík, student prý, tak unešen obdivem kníhy té, že také kníhu unesl. Podařilo se, že ji obdrželi zpět, z opatrnosti dali ji pak na řetěz: toť diabolský význam řetězu toho.

Goethův Faust stal se již také majetkem naším, ano pro výtečný překlad Kolárův i ozdobou českého písemnictví. Vzdělance zajímají tedy zajisté podrobnosti jeho původu, ba i místo původu toho. Uvádím také plný titul kníhy zmíněné, kteráž vyšla roku 1695. Zní následovně: „Das ärgerliche Leben und schreckliche Ende des vielbrüchtigen Erzscharzkünstlers dr. Johannis Fausti, erstlich vor vielen Jahren fleißig beschrieben von *Georg Rudolph Widmann*, jetzo aufs neue übersehen und sowohl mit neuen Erinnerungen, als nachdenklichen Fragen und Geschichten, der heutigen bösen Welt zur Warnung vermehrt, durch Joh. Nicolaum Pfitzerum, med. doct., nebst vorangefügtem Berichte Conradi Wolfgang Platzii, weiland der heiligen Schrift Doctor, von der gräulichen Zaubereysünde, und einem Anhange von den lapponischen Wahrsager-Pauken, wie auch sonst etlichen zauberischen Geschichten. Nürnberg, in Verlegung Wolfgang Moritz Endtners. MD. C. XCV.“

Mimo podobiznu doktora Fausta, as dvě stě let starou, mimo některé rytiny, Goethovo poprsí, několik Beyem, dekoračním malířem lipským, vyvedených komposic Jiřího Zachariä, vážených z díla Goethova, a mimo původní jeden výkres Rembrandtův „Faust spatří znamení makrokosmu“, nalezájí se tu dva velezajímavé, silně zatemnělé již obrazy, nesoucí létopočet 1525 a představující scény faustovské. Jsou to nejstarší obrazy scén podobných. Má-li rok 1525 pouze vztah k době, ve které Faust Lipsko navštívil, nejsou přece dle kresby a kroje osob na nich mnohem mladší. Verš pod jedním z nich o Faustu peklem odměněném mluvící je při pozdějším některém obnovení připsán.

Spisovatelé doby Faustovy připisují tohoto k cestujícím učitelům, „scholastici vagantes“, kteří světem se pro-

tlukující někdy ve školách co učitelé, někdy jinde co astrologové, hádači a kouzelníci působili. Na cestách těch přišel Faust snad také do Lipska a není příčiny, pro kterou by se pochybovalo, že, byl-li vůbec Faust, byl také v Lipsku. Skoro každé město vypravuje o jeho návštěvě, také v Praze naznačuje se dům, ve kterém prý bydlel (nynější ústav hluchoněmých na Karlovu náměstí). A v Lipsku zajisté že zavítal do Auerbachova sklepu, odedávna „matným zjevům“ přejícího, a že zde prováděl studentům magické kousky. Snad jim také kouzlil rozdílná vína, jak to eskamotéři doposud činí. Opilým pak zdálo se, že Fausta vidí vyjíždějícího na sudu, kteréhož pomáhači vínařovi, Weinschröter, Weißküttel, při všem namáhání ze sklepa dostati prý nemohli. Sud ten, kterýž dle jedné pověsti 16 či 18, dle jiné hned 7 či 8 věder měl, ukazuje se posud ve vlastním nynějším sklepě. Držitelé sklepu toho považují sud ten za největší znamenitost; soudnému navštěvovateli jest ona knížka na řetězu poměrně důležitější.

Zmíněný žert Faustův byl podotčenými obrazy tedy ihned zvěčněn. Jeden obrazí Fausta pijícího se studenty při hudbě cestujících muzikantů a má latinský podpis smyslu: „Žij, pij a hoduj, pomni však vždy Fausta a trestu jeho, jenž dostavil se pomalu sice, ale strašně.“ Druhý obraz líčí Fausta, jak na sudu právě ze sklepa vyjíždí k obdivu studentů, weißküttlů a k ustrnutí hospodského, který kouskem tím sud v sázku daný prohrál. Pod tímto jsou verše:

*Doktor Faustus zu dieser Frist
aus Auerbachs Keller geritten ist,
auf einen Faß mit Wein geschwint,
welches gesehen viel Mutterkind,
solches durch seine subtilne Kunst hat getan
und des Teufels Lohn empfangen davon.**

* davon empfahn?

Na obou obrazech nalezá se také Faustův průvodce, pověstný černý pes. Pozorlivě dívá se na pána svého, nožku jednu má vyzdviženu, jako by rozkazům rychle vyhověti chtěl; je malý, štíhlý, a má hladkou srst, Widmann dává mu jmeno Prestigiar a popisuje ho co černého, huňatého psa; když se mu rukou přes hřbet přejelo, změnila prý se barva chlupů na hnědou, bílou nebo červenou. U Goetha stal se Prestigiar *pudlem*. Zajímavý jest kroj osob na obrazech, jehož popisu mohlo by sobě divadlo všimnout. Studenti mají krátké spodky, punčochy a střevíce, těsně přilehající krátké kabátce, zapnuté od krku k pasu řadou knoflíků, hladké krejzlíky a na hlavě buď biryt, buď klobouk se svislým perem. Někteří muzikanti, nejspíš také cestující žáci, mají tentýž kroj; jiní kroj španělskému podobný s krejzlíkem velkým a nabíraným. Faust má na jednom obraze také těsně přilehající kabátec, na druhém, při hostině, krátký kožich, na obou pak kolem krku krejzlík nabíraný. Na hlavě má zvláštní pokrývku podobnou čepici staročeské, červenou totiž čapku, lemovanu kožešinou. Bradu má sestříženu do špičky, kdežto některé z ostatních osob mají bradu plnou. Pomáhači hospodského mají dlouhé, bílé haleny, odkudž jmeno „Weißküttel“.

Pověsti o Faustovu pobytu v Lipsku odchylujou se málo od sebe. Udávají vesměs, že byl Faust ve Vitenberku vyzván cizími studenty z Uher, Polsky, Korutan a Rakouska — kteréž země již tenkrát tedy byly rozhodně považovány za cizinu naproti Německu —, aby je dopravil do Lipska k trhu. Dostali se tam na voze Faustem opatřeném kouzelně rychle. Když se po ulicích lipských procházeli, spatřili, jak se několik weißküttlů zbytečně namáhá, aby velký sud vína ze sklepa vypravili. Faust se jim smál, že v hlouposti své nemohou zmoci sudu, jehož by zmohl jediný obratnější muž. Pracovníci, „wie es denn ein Unnütz gesinnt ist“, počali se s ním hádati a k tomu se hodil vinník sám. Ten pravil posměšně k Faustovi: „Kdo z vás sám jej vypraví, dostane sud ten.“ Faustus vešel do sklepa, „sedl sobě na sud jako na koně a vyjel s ním tak rychle ze sklepa, že

všichni se divili a vlnárník polekán byl“. Slovu musilo se dostáti a Faust daroval sud soudruhům studentům, kteří „přivolavše jiných dobrých přátel byli veselí a dobré mysle, a žádnému se od něho nechtělo, pokud na dno nepřišli“. — Jiná pověst končí o tom prostými slovy „vychlastali jej“.

Jeden Volksbüchlein německý vypravuje pověst tu stručně a zvláště krásně; leckterá místa připomínají přímo Fausta Goethova. „Proč hnízdíte v pustinách jako sýček,“ dí Mefisto,* „pojďte, uvedu vás mezi lid pravého druhu“. ** Dále se mu nabízí, že bude jeho služebníkem*** a Faust odpovídá: „snadže mně čapka s rolničkami líp půjde k duhu než klobouk doktorský.“ †

Avšak o prostém lidu mluví onen Volksbüchlein poněkud jemněji než pan ministr Goethe. Praví: „Přísně vzato jest tato lůza právě jádrem a duší lidu. Tito lidé jsou tím, čím zdáti se chtějí, a jsou tím cele. Mají povahu. A to rozhoduje.“ —

Lipsko bylo původně lužickou vesnicí (Lubici, Libci, Lipsk) a možno, že na místě Auerbachova dvoru a sklepu byla za dřevních dob tržiště slovanské. Na všechn způsob je to slovanská půda, na kteréž zaklíčila první myšlénka k největší, nejabstraktnější, a tedy nejněmečtější básni německé. Na jedné stěně Auerbachova sklepu visí podobizna Poláka Davisona, jenž vyniká právě tak mezi německými herci jako Češka Janouškova mezi herečkami a jenž jest vůbec nejduchaplnějším interpretem Goethova Mefista. Davison strávil ve sklepě tom příjemnou chvíli a „na paměť

* was hast du da in höhlen Felsenritzen,
dich wie ein Schuhu zu versitzen. — *Faust.*

** Nad jiné vzácné výtržnosti
musím tě vést do šprýmné společnosti,
bys viděl, jak lze žíti v čase krátkém. —

Překlad Koldrův

*** Shledáš-li v něčem prospěch svůj,
jsem služebník, jsem otrok tvůj. — *Týž*

† Ach v každém šatě má pocítí hrud
těsného blahobytu bolný trud. — *Týž*

hodinky té“ zůstavil zde podobiznu svou, pod kterouž podepsal

„*der echte deutsche Mann
kann keinen Franzen leiden.*“ —

A když byl pohřeb básníka Korzeniowského, položil zase Davison na jeho rakev vavřínový věnec se *slovanskou trikolórou!* Jak se tak velké živly mohou v malém srdci lidském snést!

Z české koruny „vypadlý drahokam“

△ [1877]

Člověk má démonický pud ubližovat samu sobě! Co je nám Vratislav? Je prý to „vypadlý drahokam“ z české koruny — ale jak dávno pozbyl pro nás již ceny, vábivého lesku a sympatické záře! Co je nám Vratislav? Hrobem velké části českého národa. Místem, kde již před čtyřmi a pěti věky mezi Čechy panovala nejkřutější zášť *proti Čechům* a metány jsou na český národ úpalnější a krvežíznivější kletby než ze samého Říma. Kazatelnou, z níž římské „*Ut ferient ruinae*“ kázáno tak dlouho, až v hrob sklácena valná část našeho národa. Městem, na němž se velebí nyní věrnost a zanícenost pro věc německou a jež bylo nejnevěrnější, nejperfidnější, pokud bylo naše (!) české. A přec tam člověk zajde, vstoupne na hrob, — ne aby se modlil, jen aby jej spatřil a klnul.

Také do Vratislavi vedl Karel IV. Němce plným proudem — bůhví, proč se Karlu IV. říká „otec vlasti“. A německý živel a katolický fanatism rozžehly proti Čechům zášť, že šlehala až k nebesům. Bosák Kapistrán lil do plamenů říšského oleje a legát přicházel za legátem, kretenský Landus, Rovarella, Rüdeshheim, aby papežským požehnáním zaplály plameny ještě ruději. Také domácích popuzujících kazatelů bylo dost, Bartoloměj, farář alžbětinský, Tempelfeld, Düster, a všichni kázali proti koncilům a proti českým kališníkům, stíženým papežskou kletbou. „Kdože má radost z nich, z těch prokletých?“ hřměl Bartoloměj.

„Jen ďáblové v pekle padají si kolem krku, řvou: ‚Zas jeden prokletý!‘ a pláčou radostí. Nechvějete se hrůzou? A kde je zlost a smutek pro ně? V nebi. Svatí s ošklivostí vyslovují jmena kletých; apoštolové zlostí zatínají pěstě; andělíčkové zalízají za oblaky jako ustrašené děti; královna nebes jde do své komůrky a postí se. Považte, jen považte si, královna nebes bez jídla a bez nápoje!“ A Vratislavští se sebrali houfně, pospíšili za české hranice, poplenili Náchod a Holice, vraždili a pálili a zaživa těm kletým Čechům usekávali ruce a nohy a uřezávali nosy. Nebylo nepřítele Čechů, aby se s ním nebyli pojili a pomoci mu nenabízeli. „Poděbradovi se nepodrobíme nikdy,“ napsali zlatým písmem do městské knihy své. — „Hleďte na pyšnou věž alžbětinskou,“ hřměl zas Bartoloměj, „tu nesklátí ani věky a Poděbrada sklátí již dech zítřejšího dne!“ — „Raděj spálíme domy své a s ženami i dětmi půjdem do bídné ciziny, než bychom se spojili s Čechy,“ řvali občané. Byli poněkud ztrestáni, je pravda. Také se dějiny zvrátily a Vratislav je dnes víc protestantská než katolická. Ale zdá se přec, že na největší hřích, na nevěrnost k vlastnímu národu, není v dějinách výdatného trestu.

Ještě že tím hrobem přejdeš a projdeš za málo hodin, a sotva jsi vešel, můžeš již zase prach vratislavský setřást si s obuvi. Vratislav má znamenitostí jen málo. Je zrovna tak velká a četně obydlená jako Praha, nemá ale stou část zajímavosti a krásy naší Prahy. Město leží v rovině rozlehlé, podél styku řek Odry a Olavy. Severní Slované rádi se usazovali na ostrovech a z dvou takých slovanských ostrovních osad povstala velká dvě města německá, Berlín a Vratislav. Živý obchod Vratislav obohatil a rozšířil, nové přírůstky vystřelují na všechny strany a přes sto mostů a můstků spojuje břehy obou řek.

Při prvním pohledu, když se vystoupí z českého nádraží, Vratislav imponuje. Je tu pěkný kout, vysoké moderní domy, rozlehlé prostranství, široké povýšené chodníky, zdá se, že je tu Berlín překonán, že Paříž byla vzorem. Dojem ten mizí již za nejbližším nárožím. Z bývalých pevnostních

valů, které město dosti dlouho železnou šněrovačkou svíraly, učiněny zelené, stinné, živou vodou ošplíchané sady. Za těmi sady již je vnitřní město, s úzkými, nepěknými ulicemi, málokde se slušnějším, volnějším náměstím, málokde také se zachovalou starobylou architektonikou měšťanských domů. A kde pak za protějšími valy šíří se město novější, je architektonika „moderně nudná“, k zívání jednotvárná. Není třeba si vzít některou z drožek, jichž Vratislav čítá na tisíc, beztoho je po příjezdu železnou dráhou čas dopolední, a tedy čas „služeb božích“, a pokud ty služby trvají, smí drožka jen krokem kolem kostelů, jichž je ve zbožné Vratislavi zrovna naseto, sic — „tolar trestu“. Ten „tolar trestu“ je zde na nescíslnou řadu přestupků, slyšíš o něm pořád — známý přísný řád pruský, a piklhaubna schutzmannova bdí nad ním na všech koncích. Snad ani není toho nadbytku schutzmannů zde potřebí, vratislavské obyvatelstvo pohybuje se s tak vzornou klidností, jako by sedělo na školské škamně.

Propletem se několika úzkými uličkami a vyniknem na náměstí Blüchrovo čili Salzring. Uprostřed socha Blüchero-va od Raucha — zde jako v Berlíně opakují se jména „vojenských sochařů“ Raucha, Kisse, Schadowa. Tamhle je vchod do Junkernstraße, kdež v čísle 2 je výtečná konditorie Periniho, v témž domě, na němž je mramorová deska s podobiznou Lessingovou, deska pamětní, že zde před více než před sto lety Lessing bydlel a svou Minnu Barnhelmskou básnil. A tamhle u nároží, kolem něhož se zatočíme na Velký trh, stál pod širým nebem trůn, z něhož dne 26. května 1469 uherský Matyáš přijímal přísahy věrolomné Vratislavi, přísahy proti Čechům.

Na Trhu stojí starobylá radnice, mohutná, velice pitoreskní, bohatá budova, jejíž zvláště jižní strana skví se krásnými ozdobami. Nechcem-li se odtud podívat ještě na universitu, kde vyučovali náš Čelakovský a Purkyně, na novou bursu, vládní budovu a nějakou synagógu, jsme se znamenitostmi Vratislavi vlastně hotovi a zbývají nám již jen historické kostely. Ty z nich, jichž jména se fanatic-

kým ohněm jich kazatelů vryla do českých dějin — kostel sv. Alžběty a kostel sv. Majdalény —, nejsou ale více katolickými, jsou v rukou evangelíků. Již tenkrát, když Vratislav Matyáši proti Poděbradovi holdovala, děla se divná znamení, věstící neštěstí. Z dómu spadl téhož roku kamenný kříž, kus věže spadl z kostela sv. Kříže, zvonek na radnici puknul a vlci se dostali po ledu až na Salzring, „jisté to znamení, že Češi přijdou“. Avšak ještě něco přímo nemožného, ukrutného! Zrovna v den sv. Matěje zřítla se pyšná věž alžbětinská, kterou neměly sklátit ani věky! Co platno, že kněží vyprávěli, že dva andělé věž snesli, patrně na přímluvu nebožtíka faráře Bartoloměje, a že dali zázrak ten i v kámen vysekat a dolů do věže zazdít — podnes je tam vidět — „věž byla dole a Jiří Poděbrad pořád ještě na trůnu,“ jak Annaschj si libuje.

Poděbrad trestal Vratislav příliš mírně. Před radnicí stojí tu podnes kamenný pranýř, na němž nahoře figura s metlou. K té kamenné metle měl Jiřík sáhnout!